

ГОНЧАРСЬКІ РОДИНИ ПОЛТАВИ XVIII СТ.

У статті подана характеристика родин гончарів Полтави XVIII ст. Встановлена чисельність гончарного цеху впродовж століття. Розглянуті родинні стосунки в межах цехової спільноти, успадкування цехових прав, професійної майстерності дітьми від батьків, місце жінок у цехові. Виявлені особливості та зміни існування гончарських родин до 60-х років XVIII ст. Здійснені розподіл домогосподарств гончарів та типологізація родин за структурою.

Ключові слова: гончарі, цехова спільнота, типологізація, Полтава.

У XVIII ст. Полтава була невеликим містом, центром Полтавського полку, торгівельним та ремісничим центром мікрорегіону. Для міського ремесла України епохи середньовіччя та ранньомодерного часу характерна цехова організація — об'єднання ремісників однієї чи ряду професій в межах міста в спілки — цехи. Саме гончарському цеху Полтави XVIII ст. присвячена ця розвідка. Не зупиняючись детально на організації праці гончарів у межах цехового товариства, зосереджусь на історії полтавських гончарських родин.

Коли у Полтаві з'явився цех, точно невідомо, проте, безсумнівно, він оформився у XVII ст., разом із іншими цехами: ткацьким, бондарським тощо, щодо яких відомі універсали, датовані 60-ми роками XVII ст.¹ Джерел, що подавали б відомості про наявність у XVIII ст. окремого цехового будинку полтавського гончарського цеху, на сьогодні нам не трапилося. Зважаючи на твердження Олеса Пошивайла про відсутність цехового будинку гончарних цехів міст Гетьманщини², можна вважати що у Полтаві його взагалі не існувало, а збори відбувалися у будинку цехмістра. Гончарський цех Полтави існував як цілісне об'єднання, без поділу на більш вузькі спеціальності. Також впродовж ст., попри малочисельність, гончарі не об'єднувалися ні з представниками інших спеціальностей, ні з ремісниками магістратських сіл.

Полтава не була значним гончарним осередком — у місті проживала невелика кількість гончарів, які обслуговували потреби місцевого ринку.

Гончарський та бондарський цехи були найменшими в місті, якщо не рахувати цеху музик, який з'явився лише у другій половині століття. Також підрахунки показують, що в середньому один гончар обслуговував 80–90 домогосподарств полтавських мешканців.

Тепер докладніше проаналізую наведені дані (табл. 1). За компутом 1718 року у Полтаві серед такої категорії міщан, як “цехові полтавські люде”, яка в цілому налічувала 151 особу, у “цехъ гончярській” входило 12, що становить 8 % від їхньої загальної кількості³. Цех не був найменшим в цей час, адже ремісничі з'єднання кушнірів, ковалів та бондарів об'єднували ще меншу кількість осіб. Кількість гончарів за переписом, проведеним через три роки (1721 рік), зросла майже вдвічі й становила двадцять одну особу⁴. Це єдине значне зростання гончарського контингенту за все ст. Таке масове приписування до цехів може побічно свідчити про складну ситуацію в Гетьманщині в 20-ті роки XVIII ст. — завершення гетьманування Івана Скоропадського, встановлення влади Малоросійської колегії, періодичні посилення козаків на примусові роботи до Росії. Масове приписування міг викликати сам характер проведеної 1721 року ревізії, яка встановлювала, в першу чергу, соціальний стан мешканців. Натомість документ 1722 року (податкова відомість Гаврила Карташова) включала виключно цеховиків, тому більш реально відображає кількість членів цеху. За “Генеральним описом Лівобережної України” у 1765–1766 роках (далі — “Генеральним описом”) в Полтаві було 12 гон-

Таблиця 1

	1718	1721	1722	1765–1766	1798–1800
Кількість гончарів	12	21	13	9 + 3 підданих ремісників	11 (разом з позацеховими та пічниками)

чарів⁵. З них 9 (75 %) були записані до цеху, виступали власниками домогосподарств. Троє майстрів (25 %) були підданими, проживали в домогосподарствах власника. У 1798–1800 роках у місті з населенням 7153 особи (без дітей) налічувалося 11 ремісників, які належали до категорії “горшечники и печники”⁶. Наведена кількість гончарів навряд чи може ілюструвати Полтаву як значний гончарний осередок, проте свідчить про безперервність розвитку ремесла в означений період. Отже, гончарський цех Полтави не був великим, кількість гончарів, вірогідно, визначали потреби місцевого ринку. Логічного вірогідного збільшення гончарів у другій половині століття пропорційно до загальної кількості міщан не відбулося, що можна пояснити розкладом цехової організації, появою нецехових ремісників, підданих-гончарів, збільшенням у побуті заможних жителів скляного та мануфактурного фаянсового посуду.

Прізвища гончарів вдалося встановити на такі часові зрізи — 1718, 1721 та 1765–1766 роки (табл. 2).

А дані по гончарських родинах 1760-х років у таблиці 3.

Цехмістром гончарського цеху Полтави в 1710–1720-х роках був Ярема Ісаєнко. Питання про те, хто був цехмістром у 1760-х роках, ускладнюється тим, що укладачі “Генерального опису” не вказали на цей факт у докумен-

ті. В публікації витягу з цеховитної 1766 року, опублікованої Михайлом Бужинським⁷, цехмістром гончарським вказаний Данило Городчаненко, якого немає в “Генеральному описі”. Єдиним, з ким можна його ототожнити, є Данило Прокопівич, оскільки тут в якості прізвища могло бути записане по-батькові, крім того він єдиний з гончарів мав робітника та двох учнів, що додатково може вказувати на його майновий та соціальний статус. Також важливо, що в окремих списках 1766 року цехових людей Данило показаний як Смілянський зять. Родина Смілянських входила до цеху впродовж всього століття, при цьому місце в цеху, окрім синів Грицька та Олексія, зяті доньок Павла Смілянського Іван та Данило.

У цьому зв’язку зупинюся на питанні упадкування цехових прав, професійної майстерності дітьми від батьків. Вважається, що для родичів цеховика, особливо його синів, вступ до цеху був полегшеним. Вони фактично від народження вважалися потенційними його членами⁸, використовуючи характерне для багатьох соціальних сфер право спадковості, родинну функцію допомоги дітям у досягненні певного соціального статусу. Серед майстрів виділяється кілька осіб пов’язаних родинними стосунками: Павло і Грицько Смілянські, прізвище яких одразу вказує на те, що вони могли бути уродженцями Сміли, або суміжної території; Дмитро та Прокоп Коч-

Гончарі Полтави XVIII ст.

Таблиця 2

1718 рік	1721 рік	1765 рік	1766 рік
Цеховіє люде	Цеховіє люде	Цехові	Цехові
Ярема цехмістръ	тягліє	Алексей Мовченко	Алексей Смолянской полк
Павло Смілянскій	Ярема Ісаєнко цехмістръ	Герасим Зорченко	Васил Бойченко
Роман Гончаръ	Павло Смілянскій	Савва Савченко	Вдова Зерчиха
Грицько Гончаръ	Игнатъ Волощенко	Данило Прокопівич (у нього учні — Корней Івановъ, Касянъ Лукашовъ)	Савка Савченко
Прокопъ Кочкалденко	Пилипъ Зирка	Василь Харченко (у нього робітник — Антонъ Гончаренко, учень — Павелъ Хупавенко)	Данило Смолянскій зять
Голубиха вдова	Грицько Смілянскій	Іван Харченко	Васил Смолянченко
Мирунъ Гончар	Микита Матвієнко	Степан Терновъ	Герасим Рачковщєнко
Дмитро Кочкалда	пешіє	Гарасимъ Рачковскій	Яков Харченко з сином Антоном
Семенъ Гончар	Дмитро Кочкалда	Василь Охоєртенко	
Кондратъ Лобко	Процикъ Кочкалда	Піддані	
Василь Зирка	Михайло Кошляченко	Прокопъ Бердникъ (в нього учень — Кирило Зєнченко)	
Мотря Холодувна	Миронъ Лисий	Терентій Пирченко (у нього робітник — Федоръ Голубенко, учень — Петръ Гончаренко)	
	Романъ Онищенко	Никифоръ Бутенке (у нього робітник — Павелъ Никитинъ)	
	Іванъ Павловъ зять		
	Яковъ Балацких		
	Семен Гапчичъ		
	Маря Климовна вдова		
	Олена Титчиха вдова		
	Маря Остапиха вдова		
	Клим Кривий		
	Василь Безуглий		
	Мотря Холодувна вдова		
	Іван Різничєнко		

**Гончарі Полтави другої половини XVIII ст.
(за “Генеральним описом Лівобережної України” 1765–1766 років)**

Прізвище	Соціальний статус	Місце проживання (вулиця)	Тип домогосподарства	Вік	Сімейний стан / ім'я дружини	К-ть дітей	Місце народження	Стан здоров'я	К-ть робітників / учнів
Герасим Зорченко	цеховик	Стрітенська	двір одна хата	25	одружений / Марфа Пилипівна	2	не вказане	здоровий	—
Прокіп Бердник	посполитий підданий судді Григорія Сахновського	Стрітенська	підварок займав одну хату	50	одружений / Маря Калініна	2	Полтава	здоровий	1
Василь Харченко	цеховик	Стрітенська	двір хата, комора	25	одружений / Олена Іванівна	—	не вказане	здоровий	1/1
Терентій Пірченко	посполитий підданий полкового обозного Андрія Руновського	Стрітенська	підварок займав одну хату	40	одружений / Анна Харитонівна	3	Полтава	здоровий	1/1
Никифір Бутенко	посполитий підданий бунчукового товариша Федора Зінковського	Спаська	підварок займав одну хату	30	одружений / Пелагія Федорівна	—	Полтава	здоровий	1
Іван Харченко	цеховик	Спаська	двір дві хати, комора	70	одружений / Степанида Тихонівна	2 сини, 2 онуків	не вказане	“в старості дряхл”	—
Степан Тернов	цеховик	Архангельська	двір хата, комора	45	одружений / Авдотя Микитівна	1	не вказане	здоровий	—
Герасим Рачковський	цеховик	Михайлівська	двір хата, комора	40	одружений / Аксінія Матвіївна	1	не вказане	здоровий	1
Василь Охофертенко	цеховик	Михайлівська	двір дві хати, комора	40	одружений / Маря Павлівна	3	не вказане	здоровий	0/3
Данило Прокопівич	Цеховик, вірогідно цехмістр	Михайлівська	двір хата, комора	30	одружений / Ірина Іллівна	3	не вказане	здоровий	1/2
Савва Савченко	цеховик	Михайлівська	двір хата, комора	25	неодружений, жив із сестрами	—	не вказане	здоровий	—
Олексій Мовченко	цеховик	Самойлівська	двір хата, комора	40	одружений / Марина Климентіївна	2	не вказане	здоровий	—

калди, батько та син, на що вказує суфікс “–енко” у прізвищі Прокопа, зазначеного так 1718 року; Василь та Пилип Зірки, які могли

бути братами чи батьком та сином відповідно. Попри те, що переписи 1721 та 1766 року відділяє лише 44 роки, порівняння прізвищ гон-

чарів, зафіксованих ними, не покаже осіб, пов'язаних родинними стосунками, окрім згаданих Смілянських. Перевірка єдиного Івана (Івана Павлового зятя та Івана Харченка) зазначених в обох джерелах, показала, що це різні особи, адже тестя Харченка звали Тихон. Це дивно, адже Іванові Харченку в 1765 році було вже 70 років й зазначався як “тутошній уродженець”, тобто у 1721 році він мав вже 26 років, проте до гончарського цеху не входив. У переписові 1765–1766 років знаходимо лише двох людей з однаковими прізвищами — це вже згаданий Іван Харченко та Василь Харченко. Чи були вони родичами, достеменно сказати, за браком джерел, неможливо. У Івана Харченка було двоє дорослих одружених синів — 26 та 35 років, які проживали разом в батьковому господарстві. Василь же Харченко мав в той час 25 років та мешкав окремо на іншій вулиці.

В цілому ж віковий розподіл гончарів, який вдалося здійснити на основі “Генерального опису” 1765–1766 років, виглядає таким чином: віковий діапазон від 25 (2 особи) — до 70 років (одна особа). Найбільше гончарів віком 40 років. Середній показник віку становить 38 років.

Серед інших особливостей та змін, які відбулися до 60-х років ст., виділяються такі. По-перше, “Генеральний опис” вперше фіксує серед залежної категорії суспільства — “підданих” — майстрів-гончарів. Піддані проживали у домогосподарствах власників, займаючи одну хату, проте всі вони мали найманих робітників та учнів, що навчалися в них гончарної майстерності, отже, вірогідно, працювали вільно на ринок, сплачуючи власнику встановлену норму відробітку.

По-друге, згідно з “Генеральним описом” 1765–1766 років до цеху перестали включати жінок, які раніше виступали повноправними братчиками. Тут треба зробити невеликий відступ від основної канви, щоби побіжно торкнутися питання жінок. Проблема взаємовідносин жінок із українськими цеховими братствами часів середньовіччя — раннього модерну фактично не досліджена. Хоча безумовно, що виділення з “нової соціальної історії” “історії приватного життя”, яка, оминаючи матеріалізм традиційної етнографії, концентрується на відношенні людей до речей, явищ повсякдення, соціальному і родинному образі людини та розвитку “історичної фемінології”, яка вивела на історичну арену жі-

нок, сприятиме цьому процесу. 1718 року до гончарського цеху Полтави входило дві жінки: вдова Голубиха та Мотря Холодунна, яка лише через два роки зазначена як вдова, 1721 року — чотири вдови. Принагідно зауважу, що входження жінок до цехів є суто українським явищем, адже, як відомо, цехи європейських міст (так звані класичні цехи “міст в мурах”) склалися виключно з чоловіків. В традиційних суспільствах нерівність між статтями визначалося в першу чергу відносинами власності. Так само й відносини власності визначали місце та статус у цеховій корпорації. Високий статус жінки сформувався завдяки родинній економіці середньовіччя, але з початком нового часу втратив стійкість⁹. Проте не треба забувати, що цехи — явище, власне, середньовічне. Отже, маємо протиріччя, коли для середньовічної економіки високий статус жінки є природним явищем, але існують заборони щодо їх рівноправної участі в складовій цілі економіки — цеховому житті.

Тому тільки чоловіки, а не жінки могли посідати місце в системі управління. Щоправда, відомі приклади існування цехів (кравецьких, ткацьких, хлібопекарських), в яких працювали жінки-майстрині¹⁰. Переважно ж до цехів включали вдів майстрів, прагнучи таким чином допомогти дружинам померлих братчиків, в тих поодиноких випадках, коли жінка, що не була вдовою, входила до цеху, як-то згадана Мотря Холодунна, то визначити її статус та місце в цеху, на підставі наявних на сьогодні джерел, важко: вона мусила бути власницею домогосподарства, адже тогочасні переписи фіксували прізвища виключно цих осіб, можливо, працювала гончаркою чи малювальницею, або ж була родичкою поважного майстра тощо.

Вірогідно, за вдовами зберігалось місце у цеху, цехові права. Адже зяті майстрів і підмайстри, що одружувалися із вдовами колишніх братчиків, користувалися привілеями, подібними до дітей майстрів¹¹. В такому випадку саме цей аспект (зятівство зокрема) входило на перший план у фіксації особи. Наприклад, в компуті 1721 року знаходимо пішого цеховика Івана, без зазначення прізвища. З великою долею ймовірності можна припустити, що він — “Іван Павлов зять”, є зятем єдиного Павла у гончарному цеху — поважного майстра із гончарської родини Павла Смілянського. Отже, саме одруження, вірогідно, принесло цій людині можливість

інкорпорації до цеху, адже професія була приданим нареченої. Василь Балущок твердить, що внаслідок існуючих у цехах монополій на спеціальність шлюби, як правило, укладалися в межах однієї чи суміжних професійних груп¹². Даних для полтавських гончарських родин на сьогодні замало, щоб підтвердити чи спростувати цю гіпотезу. Проте родинна тяглість, прослідкована вище, певною мірою свідчить на користь цієї тези. Також зауважу, що у XVIII ст. у зв'язку із розкладом цехової організації, активною роботою партачів та в цілому соціальними змінами, ці шлюбні регламентації зникають.

Слід відзначити, що, згідно з “Генеральним описом”, один з гончарів був письменний¹³ — це підданий полкового обозного Андрія Рунівського Терентій Пірченко, що рідко зустрічалося серед міських ремісників того часу. Адже за підрахунками історика Юрія Волошина, за “Генеральним описом” 1765–1766 років грамотних ремісників у Полтаві (тих, хто власноруч підписувався в переписові) було лише 3,1 % (тобто лише шість осіб з 194 ремісників — власників домогосподарств)¹⁴. Логічним було б припустити, що ця особа виконувала обов'язки писаря цеху, які полягали у складанні листів, зачитуванні статуту тощо.

Всі цехові гончарі володіли дворами. Вони розподілилися лише на три типи за своєю структурою: одна хата — 1; одна хата, одна комора — 6; дві хати, одна комора — 2 домогосподарства. Порівняння цих типів, із загальним розподілом дворів за своєю структурою, дає змогу стверджувати, що гончарі проживали у найпростіших домогосподарствах, які склалися із найнеобхідніших компонентів — житла та господарської споруди. Це засвідчує невисокий майновий статус цехових гончарів. Середня заселеність форштадтових дворів визначається в межах показника 6,9, а заселеність гончарських дворів менша, вона

становить — 5,5. Таким чином вони типологізуються як середньозалюднені домогосподарства. Зважаючи, що у підварках родини гончарів займали лише по одній хаті, то розрахунків їх заселеності — 5,3, наближується до загальноміського показника 5,4. Тобто, в заселеності гончарських домогосподарств не спостерігається відмінностей від загальноміських тенденцій, вона, як і в інших випадках, коливається відповідно до типу сім'ї, яка її населяла. Дещо меншу залюдненість гончарських дворів вірогідно можна пояснити необхідністю виділення певного обсягу житлових приміщень для виробництва.

Виходячи з того, що “Генеральний опис” років містить інформацію для характеристики типів сімей, саме його доцільно використати для їхнього аналізу, який проведений за типологією П. Ласлетта.

Наші підрахунки показують, що в Полтаві серед гончарів на момент укладання “Генерального перепису” набули поширення чотири з п'яти виділених дослідниками форм сімейної організації (табл. 4). Провідне місце посідала нуклеарна або проста родина — 58,3 %. На другій позиції знаходилися складні та розширені родини — 16,7 %. І лише одна родина являла собою домогосподарство, що не утворює сім'ї, це так звана безструктурна родина. У порівнянні із чисельним розподілом усіх родин, що проживали у місті, таке відсоткове співвідношення родин гончарів не виявляє жодних невідповідностей та особливостей, а цілком вписується у загальну демографічну структуру полтавського міського населення. За виключенням дещо меншого відсотка складних (мультифоктальних) родин.

Співвідношення сімей за чисельністю показує, що домінують сім'ї з кількістю осіб 3 та 5 (усього таких родин гончарів було по три), на другій позиції — родини з чотирьох та шести членів. Більшість з цих сімей являли собою

Типологія сімей гончарів

Таблиця 4

Типи сімейної організації	Кількість			
	К-ть родин гончарів	%	Загальна кількість сімей міста	%
Проста родина	7	58,3	393	53,5
Розширена родина	2	16,7	111	15,2
Складна родина	2	16,7	184	25
Одинаки	0	0	40	5,4
Без структури (не утворює сім'ї)	1	8,3	7	0,9

класичне ядро — подружжя з дітьми. Немає жодного випадку, коли б таке ядро було неповним, тобто вдови чи вдівці із дітьми. Найбільшою була складна батьківська сім'я Івана Харченка, яка складалася із 70-річного цеховика, його 65-річної дружини та двох їх одружених синів: 35-річного Андрія, його двох дітей і 26-річного Антона. Отже, відображене господарство складається з трьох ядер і є прикладом класичної патріархальної сім'ї, яка ще не вичерпала можливостей росту.

Ще однією складною формою сімейної організації було домогосподарство з шести осіб 25-річного одруженого Василя Харченка, який не мав дітей, проте з ним проживала його сестра “женка” з двома доньками, яке являє собою домогосподарство зі вторинною родиною по боковій лінії. Родина Герасима Зорченка типологізується як розширена по висхідній лінії, а Терентія Пірченка — розширеною по боковій лінії, оскільки з ним проживала племінниця. Єдиною безструктурною сім'єю є домогосподарство Сави Савченка, яке складалося з трьох осіб: 25-річного гончаря та двох його незаміжніх сестер 15 та 17-ти років.

Таким чином, провідне місце посідала проста родина, проте інколи гончарі проживали складними та розширеними родинами. Відсутні домогосподарства, що складаються з однієї особи, звісно, вибірка доволі мала, проте логічним поясненням цього явища є етнографічно зафіксовані випадки того, що до занять гончарним промислом залучалася вся родина, оскільки самостійно гончарювати важко. Отже, спостерігаємо перевагу нуклеарної родини над складною, яка переважала серед сільського населення Центральної Європи до XIX ст. та водночас була більш характерною для тих родин, які займалися ремеслами та промислами¹⁵.

Окрім родини, в домогосподарстві проживали робітники майстра та учні. Їхня кількість для гончарських родин невисока. Робітників переважно наймали по одному. Учнів було більше — від одного до трьох. В універсалі Павла Герцика від 1677 року, даному ткацькому цеху, серед загальних правил цехового життя вказувалося на жорстке дотримання

кількості учнів, яких у майстра мало бути не більше двох¹⁶. Проте, вірогідно, у XVIII ст. ці чіткі заборони були зняті. Адже, наприклад, у 1760-х роках у гончаря Василя Охофертенка було вже троє учнів, які офіційно зазначені у “Генеральному описові”. Як стверджує Леся Данченко, учнями набирали дітей віком від 8–10 років, строком на 4–6 років¹⁷. Вік полтавських учнів коливається в межах 8–15 років. При цьому найменших, восьмирічних учнів, було аж 44 %. Цей показник доволі значний, проте не входить у протиріччя із даними по інших містах. Так, наприклад, підрахунки Ігоря Сердюка за переписом Стародуба показують, що серед 50 учнів ремісників всіх спеціальностей більшість (82 %) були віком 12–14 років¹⁸. Всі учні в перепису зазначені як робітники, які “*взяти все на изучение гончарному мастерству без оплаты...*”¹⁹, що ілюструє твердження Василя Балущка, що учні в ранньомодерній Україні використовувалися майстрами для виконання різних господарських робіт²⁰.

Учні ставали незамінними помічниками для тих гончарів, які не мали своїх синів працездатного віку, або ж мали проблеми зі здоров'ям. Серед полтавських гончарів лише один мав 10-річного сина та учня такого ж віку; троє не мали ні синів, ні учнів (двом було по 25 років, одному — 45, тому, вірогідно, справлялися самі); один (70-річний Іван Харченко) не мав учнів, проте у нього були сини й онуки; двоє мали сина й не мали учнів; решта (більшість — 6 осіб) мали або малолітніх синів, або ж лише доньок, тому навчали хлопців гончарству.

Отже, детальне дослідження родин полтавських гончарів відкриває ряд маловивчених аспектів життя ремісників ранньомодерного міста Гетьманщини демографічного, соціально-топографічного, економічного, доповнює відомості з організації цехового життя, розкладу цехового устрою у другій половині XVIII ст. Також дає змогу вирішувати різні проблеми в галузі дослідження гончарства як цілісного культурно-історичного явища, в тому числі й гончарства окремих населених пунктів раннього модерного часу.

Джерела та література

1 В. М. Полтавські цехи в концe 17-го и начале 18-го века // Киевская старина. — 1893. — № 2. — С. 497–501.

2 Пошивайло О. Етнографія українського гончарства: Лівобережна Україна / Олесь Пошивайло — К.: Молодь, 1993. — С. 75.

- 3 Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі — ІР НБУ). — Ф.І: (Лазаревського) — Спр. 54480. — Арк. 9 зв. — 10.
- 4 ІР НБУ. — Ф. І: (Лазаревського) — Спр. 54481. — 11–11 зв.
- 5 ЦДІАК України. — Ф.57: (Генеральний опис Лівобережної України 1765–1769 рр.) — Оп. 2. — Спр. 1. — Арк. 175 зв., 177 зв., 182 зв. — 183, 201 зв., 206, 210, 212 зв., 213, 214, 214 зв., 306.
- 6 Топографічний опис Лівобережної України в 1798–1800 рр. // Описи Лівобережної України. — К.: Наук. думка, 1997. — С. 64–65.
- 7 Бужинський М. З історії полтавського магістрату за перші роки його існування (1752–1767 рр.) / Михайло Бужинський // Записки історично-філологічного відділу УАН. — К.: Друкарня УАН, 1927. — Кн. XI: 1927. — С. 184.
- 8 Балушок В. Світ середньовіччя в обрядовості українських цехових ремісників / Василь Балушок. — К.: Наук. думка, 1993. — С. 83.
- 9 Пушкарева Н.Л. От “His-story” к “Her-story”: рождение исторической феноменологии / Н. Л. Пушкарева // Адам & Ева. Альманах гендерной истории. — М., 2001. — № 1. — С. 42–45.
- 10 Балушок В. Вказ. праця. — К.: Наук. думка, 1993. — С. 15.
- 11 Балушок В. Вказ. праця. — К.: Наук. думка, 1993. — С. 83.
- 12 Балушок В. Вказ. праця. — К.: Наук. думка, 1993. — С. 86.
- 13 Докладніше про рівень писемності мешканців Полтави див: Волошин Ю. Писемність серед мешканців Полтави другої половини XVIII століття (за матеріалами Румянцевського опису) / Юрій Волошин // Київська академія. — К.: Видавничий дім “Києво-Могилянська академія”, 2008. — Вип. 5. — С. 143–154.
- 14 Волошин Ю. Вказ. праця. — С. 150.
- 15 Волошин Ю. Розкольницькі слободи на території Північної Гетьманщини у XVIII ст. (історико-демографічний аспект) / Юрій Волошин. — Полтава: АСМІ, 2005. — С. 227, 259.
- 16 В. М. Полтавські цехи в кінці 17-го і на початку 18-го століття // Київська старина. — 1893. — № 2. — С. 500.
- 17 Данченко Л. Народна кераміка Наддніпрянщини / Леся Данченко. — К.: Мистецтво, 1969. — С. 77.
- 18 Сердюк І. “Без заплаты, на харчах и одежи хозяйскихъ”: діти в населенні Лівобережного українського міста / Ігор Сердюк // Краєзнавство. — 2009. — № 1–2. — С. 199.
- 19 ЦДІАК України. — Ф.57: (Генеральний опис Лівобережної України 1765–1769 рр.) — Оп.2. — Спр.1. — Арк. 213.
- 20 Балушок В. Вказ. праця. — К.: Наук. думка, 1993. — С. 19.

Оксана Коваленко

Гончарские семьи Полтавы XVIII в.

В статті подана характеристика семей гончаров Полтавы XVIII в. Установлена численность гончарного цеха на протяжении столетия. Рассмотрены семейные отношения в пределах цеховой организации, унаследование цеховых прав, профессионального мастерства детьми от родителей, место женщин в цехе. Выявлены особенности и изменения условий жизни гончарских семей до 60-х годов XVIII в. Осуществлены разделение домохозяйств гончаров и типологизация семей по структуре.

Ключевые слова: гончары, цеховая организация, типологизация, Полтава.

Oksana Kovalenko

The Pottery's families in Poltava XVIII c.

In the article, the families of the pottery's workshop of the Poltava XVIII century are considered. The dynamics of quantitative development of the pottery's workshop are analyzed. Also, the families' relations within the limits of workshop association, inheritance of workshop rights, professional trade, by children from parents, place of women in a workshop are considered. The features and changes in the life of the potters is to 60th of XVIII age are found. The distributing of the potters' households is established and his typology is considered.

Key words: potters guild organization, typology, Poltava.